

TÜRK CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA İDDİANAMENİN İADESİ

Ahu KARAKURT*

GİRİŞ

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) getirdiği yeniliklerden birisi de, iddianamenin iadesi kurumudur. İddianamenin iadesi, soruşturma evresinde sunulan iddianamenin mahkemece muhakemeden geçirildikten sonra kanunda sayılan sınırlı nedenlere bağlı olarak savcılığa geri gönderilmesi anlamını taşır.

Soruşturma evresinde delillerin toplanmasında eksik kalındığı, başlangıç şüphesiyle kamu davası açıldığı, iddianamede yer verilmesi gereken unsurlara çoğu kez yer verilmediği, bazen sanık ve şüpheli haklarının ihlal edildiği, kovuşturma evresinin yavaş ilerlediği geçmiş dönemler düşünüldüğünde ceza muhakememiz bakımından iddianamenin iadesi olanağının değerinin oldukça büyük olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada CMK'nın iddianamenin iadesine ilişkin düzenlemesinin ele alınmasının nedeni, iddianamenin iadesinin ceza muhakemesindeki işlevini ana hatları ile tanıtmak ve CMK'nın 174. maddesindeki düzenleniş biçimiyle kendisinden beklenen işlevi yeterince yerine getirip getiremeyeceğini sorgulamaktır.

Çalışmada öncelikle iddianamenin iadesi kurumu hakkında bilgi verilmiş, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu döneminde iddianamenin iadesi kurumuna duyulan ihtiyaç ve bu hususla ilgili olarak getirilen öneriler ele alınmıştır. Daha sonra 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Değişiklik Yapan Kanun'un ve 5560 sayılı Çeşitli Kanun-

* Ar. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri ABD.

larda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'un ilgili hükümleri dikkate alınarak, iddianamenin iadesinin şartları, yasak olduğu haller, usulü, sonuçları açıklanmaya ve tartışmalı olduğu düşünülen yönleri irdelenmeye çalışılmıştır.

I. TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA İDDİANAMENİN İADESİNE DUYULAN İHTİYAÇ VE İDDİANMENİN İADESİ KURUMUNUN KABULÜ

A. Soruşturma Evresi ve İşlevi

Soruşturma evresi, CMK'nın 2. maddesinde, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreç olarak tanımlanmıştır.¹ Maddi gerçeğe ulaşmak amacını taşıyan ceza muhakemesinin olmazsa olmazı, ilk ve belki de en önemli aşaması soruşturma evresidir. Şöyle ki; ön şartı olduğu kovuşturma evresinin sağlıklı ve sonuç getirebilecek bir şekilde yürütülmesi soruşturma evresine bağlıdır.

Bu evrenin beyni Cumhuriyet savcısıdır. CMK'nın 160. maddesine göre, cumhuriyet savcısının görevi, kamu davası açıp açmamaya karar vermek üzere gereken incelemeyi yapıp, maddi gerçeğin araştırılmasına ve adil bir yargılama yapılmasına imkan sağlayacak şüphelinin lehine veya aleyhine olan delilleri toplayarak, onları muhafaza altına almak, iddianameyi hazırlamak, şüphelinin haklarını korumaktır.

Soruşturma evresinin ayıklayıcılık ve hazırlayıcılık olmak üzere iki işlevi vardır. Ayıklayıcılık işlevi, hangi olaylar hakkında kovuşturma yapılıp, hangileri hakkında yapılmayacağının değerlendirilmesini anlatır.² Hazırlayıcılık işlevi ise bir üst evre olan kovuşturma evresine geçilmesine karar verilmesi halinde bu dönemin en kısa sürede, en sağlıklı şekilde sonuçlanması için şüpheyi oluşturan tüm olgu ve delillerin ortaya konmasını ifade eder.³

¹ CMK'da soruşturma evresi tanımlanırken "suç şüphesinin öğrenilmesi" ibaresine yer verilmesinin yerinde olmadığı, çünkü şüphenin öğrenilemeyeceği, bu ifade yerine "bir suçun işlendiğinin öğrenilmesi" deyimine yer verilmesinin daha doğru olacağı yönündeki eleştiri için bkz. Özbek, Veli Özer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006, s. 184.

² Yurtcan, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, İstanbul 2005, s. 368.

³ Yurtcan, s. 368.

B. Soruşturma Evresinin İşlevlerini Yerine Getirmemesinin Nedenleri ve Sonuçları

Soruşturma evresinde yapılan hatalar; yetersiz ya da dikkatsiz araştırma ve incelemeye dayalı olarak gerekli delillerin toplanamaması, kamu davasının yeterli şüpheyi ulaşılmadan açılması, iddianame-de bulunması gereken unsurların eksikliği şeklinde özetlenebilir.

Soruşturma evresinin yukarıda açıklanan ayıklayıcılık ve hazırlayıcılık işlevlerini tam olarak yerine getirmemesine neden olan bu hataların bedelleri, birçok açıdan ağır olduğu gibi çoğu kez sanık ve şüpheliyi aşarak toplumsal sorunlara yol açmaları sebebiyle geniş olumsuz etkiler de içermektedir.

Türk ceza muhakemesinde geçtiğimiz yıllarda sıklıkla yaşanan sorunlar dikkate alındığında bu hataların neden olduğu sonuçlara örnek olarak; suçun asıl failleri yerine sanık sandalyesinde başkalarının oturması, lekelenmeme hakkının ihlali, aslında suç teşkil etmeyen bir fiilden dolayı senelerce haksız yere yargılanmak, suç işlenmesiyle bozulan toplumsal barışın faillerin cezalandırılması suretiyle yeniden tesisinin, zamanında elde edilmeyen ve artık elde edilmesi imkansız olan bir delilin yokluğu nedeniyle olanaksız hale gelmesi, bu nedenle suçtan zarar görenlerin devlete olan güveninin azalması, bireylerin suçluları bizzat cezalandırmak maksadıyla yeni suçlar işlemesi, makul süre sınırını aşan yargılamalara dayalı insan hakları ihlalleri, zamanaşımına uğramış davalar gösterilebilir. Ayrıca beş dakika gibi kısa sürede biten, okunması gereken belgelerin duruşma zabıtlarında okunduğu yazılı olmasına rağmen okunmadığı, süre sıkıntısı nedeniyle avukatların, tanıkların, sanıkların yeterince konuşmasına fırsat verilmeyen, sürekli bazı belgelerin gelmesi için ertelenen duruşmaların yanı sıra emek, para ve zaman kaybı da sıklıkla karşılaşılan diğer örneklerdir.

Soruşturma evresinin birinci derece yöneticisi cumhuriyet savcısıdır, sorumluluk da ona aittir. Ancak yukarıda belirtilen örnekler dikkate alındığında sorumluluğun kime ait olduğundan ziyade sakıncalı sonuçlardan uzak durulabilmesinin daha önemli olduğu, ortaya çıkmaktadır ki; bu bağlamda soruşturma evresinin fonksiyonlarının ne ölçüde yerine getirildiğinin münferiden her olayda denetlenmesi hayati önem taşımaktadır.

C. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Döneminde Soruşturma Evresinin İşlevini Yerine Getirip Getirmediğinin Denetlenmesine Duyulan İhtiyaç ve Getirilen Çözüm Önerileri

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda (CMUK) 1985 yılında 3506 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde ceza muhakemesi, hazırlık soruşturması ve ilk soruşturmanın birleşiminden meydana gelen ön soruşturma ile son soruşturmanın toplamından oluşmaktaydı. İlk soruşturma, hazırlık soruşturmasının hazırlayıcılık ve ayıklayıcılık işlevlerini tam olarak yerine getirip getirmediğini denetlemekteydi.

Ayrıca gereksiz duruşma yapılmasını da engellemekteydi. Özellikle ağır suçlar için kabul edilen bu evrede, delil toplanmaktaydı ve her türlü koruma tedbirine başvurulabilmekteydi.⁴

Şöyle ki; hazırlık soruşturmasının neticesinde cumhuriyet savcısı talepname düzenleyerek sorgu hakiminden ilk soruşturmanın açılmasını, bir başka ifade ile son soruşturma evresine geçilmesi açısından delillerin yeterliliğine karar verilmesini isterdi. Sorgu hakimi de bu istemi kabul ederse delil toplayarak Cumhuriyet savcısından soruşturmaya geçilip geçilmemesi bakımından mütalaasını sunmasını isterdi. Savcının son soruşturma açılması talebini içeren iddianame şüpheliye tebliğ edilir ve kendisinden üç gün içinde savunmasını bildirmesi istenirdi. Sorgu hakimi bu aşamadan sonra iddia ve savunmaları inceleyerek son soruşturma açılmasına ya da ek soruşturma yapılmasına veya son soruşturmaya geçilmemesine karar verirdi.⁵ Böylece kişinin sadece yürütmenin bir ajanı olan savcının iddiası ile mahkeme önüne çıkarılması ve aleni duruşmada lekelenmesi engellenmekte,⁶ ara muhakeme ile hakim güvencesi sağlanmaktaydı.⁷ 1985 yılında ilk soruşturma devresi ve sorgu hakimliği, gereksiz yere muhakemeyi uzattığı temel gerekçesi ile kaldırıldı. Ön soruşturma aşaması sadece hazırlık soruşturmasından ibaret kaldı. Bu sonuç savcının düzenlediği iddia-

⁴ Centel, Nur / Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul 2005, s. 365.

⁵ İlk soruşturma hakkında geniş bilgi için bkz. Tosun, Öztekin, *Türk Ceza Muhakemesi Dersleri C.II Muhakemenin Yürüyüşü*, İstanbul 1976, s. 65 vd.

⁶ Cihan, Erol/Yenisey, Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul 1997, s. 20.

⁷ Kühne Hans- Heiner, *Strafprozeßlehre*, 4. Bası, Heidelberg 1993, 329'dan aktaran Centel / Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2005), s.366.

name ile kamu davasının açılması anlamını taşıyordu ve öğretide kimi yazarlarca eleştirilmişti.⁸

1985 sonrasında savcılık kurumu, CMUK'da hazırlık soruşturması olarak isimlendirilen soruşturma evresinde, şüphelinin üzerine atılı suç ile ilgili olarak lehe ve aleyhe delilleri toplamak, yeterli şüpheyi ulaşıldığında kanunda sayılan tüm unsurları içeren bir iddianame hazırlayarak dava açmak şeklinde sıralayabileceğimiz görevlerini tam olarak yerine getirmekten uzaklaşmıştı. Ülkemizde o dönemde mahkeme önüne giden davalarda Türkiye'ye özgü yüksek beraat kararı oranının (%30)⁹ ortaya koyduğu gerçek, soruşturma evresinin neredeyse hiç yapılmadığı, davaların olgunlaşmadan, yeterli delil, iz, eser ve emare toplanmadan, hukuka aykırı olarak basit şüphe ile açıldığıydı.¹⁰ Bu durumun lekelenmeme hakkını ihlal ettiği ortadaydı. İddia faaliyetinin madde numarasını söyleyerek en ağır cezayı talep etmekten ibaret olduğu gibi yanlış bir anlayış mevcuttu.¹¹ Ayrıca, hazırlık soruşturmasında yapılan hususların büyük bir çoğunluğunun son soruşturma safhasında tekrarlandığı, ayrıntılı işlemler bir yana nüfus ve sabika kaydı gibi pek çok temel belgenin bile hazırlık soruşturması sırasında toplanmayıp mahkemeye bırakıldığı, bu uygulamaların neden olduğu parçalı muhakemenin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında da belirtildiği üzere, insan haklarına aykırı olduğu¹² getirilen diğer eleştirilerdi.

Doktrinde, yapılacak bir kanun değişikliği ile yeni bir ara muha-

⁸ Yenisey, Feridun, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanun Yolları*, İstanbul 1990, s.5., Kunter, Nurullah /Yenisey, Feridun /Nuhoglu, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul 2006, s. 1147.

⁹ Öğretide YÜCEL mahkumiyet oranının İngiltere'de %90.5 (1995), İsveç'te %94.7 (1992), Fransa'da %98.9(1992), Japonya'da 99.9 (1994) olduğunu belirtmektedir. YÜCEL Ceza Muhakemesi Kanunun Tasarısı'nın madde gerekçelerinde belirtile- nin aksine Türkiye'de beraat oranının %30 değil, 1959 yılında %28.88, son yıllarda ise %17.66 olduğunu ifade etmektedir. Yücel, Mustafa Tören, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (YCMK) Karşısında Ceza Adaleti Sisteminin -de facto- Görünümü ve Sosyolojik Çıkmazlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 18, S. 57, Mart-Nisan 2005, s. 39.

¹⁰ Ceza Muhakemesi Kanunun Tasarısı Madde Gerekçeleri, [www. ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekcedoc](http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekcedoc) (28.10.2005)

¹¹ Özkorul, İsmet, "Ceza Muhakemesi Kanunu", [http://www.ceza-bb.adalet.gov. tr/makale/173doc](http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc), (28.10.2005)

¹² Aydın, Murat, *Kamu Davasının Açılması ve İddianame*, Ankara 2003, s. 106.

keme kurumunun yaratılması gerektiğini, bu suretle ilk soruşturmanın kaldırılmasıyla oluşan sorunların giderilebileceğini ve en önemlisi şüphelinin elde yeterli delil yokken, halka açık duruşmada lekelenmesinin önlenebileceğini ifade eden yazarlar bulunmaktaydı.¹³ Ayrıca sorunun, sadece iddianamenin unsurlarından bazılarının iddianamede yer verilmemesi hali ile sınırlı olmak üzere, mahkemece CMUK'nın 258. maddesinin 4. fıkrasına dayalı olarak ara karar vermek suretiyle giderilebileceğini savunan yazarlar da bulunmaktaydı.¹⁴ Bu öneriler o dönemlerde hazırlanan Ceza Muhakemesi Kanunu tasarılarına da yansımaktaydı.¹⁵ Sorunun çözümüne yönelik olarak uygulamada ise iddianamede hangi suçtan dolayı dava açıldığının anlaşılmadığı hallerle sınırlı olmak üzere dosyanın Cumhuriyet savcılığına geri gönderildiği görülmektedir.¹⁶

D. İddianamenin İadesi ve Ceza Muhakemesi İçindeki Yeri

CMUK'ta 1985 yılında yapılan değişiklik sonrasında yaşanan sorunları gidermek, bu bağlamda soruşturmanın eksiksiz yapılması ve iddianamenin düzgün hazırlanmasını sağlamak için kanun koyucu, CMK'nın ikinci kitabının ikinci kısmının ikinci bölümünde iddianamenin iadesine¹⁷ yer vermiş, isnadın yargılama sırasında değil, soruştur-

¹³ Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan/ Özbek, Veli Özer, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2004, s.762., Yurtcan, s.369., Yenisey, s.6.

¹⁴ Centel, Nur / Zafer, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul 2003, s. 304.

¹⁵ 1999 tarihli CMUK Tasarısı'nın konuya ilişkin hükümlerinin değerlendirilmesi için bkz. Hacıoğlu, B. Caner, "1999 Tarihli CMUK Tasarısı'nda Muhakemenin Yürütüşüne İlişkin Düzenlenen Ara Soruşturma Devresi (Orta Aşama) Üzerine Bir İnceleme", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.VI, S. 1-4, Erzincan 2002, s. 147 vd.

¹⁶ Yenisey, s. 6.

¹⁷ Öğretide ÖZAR kurumun kanundaki isimlendirilmesinin doğru olmadığı düşüncesindedir. İddianamenin "iadesi" yerine "reddi" ibaresinin tercih edilmesinin daha uygun olacağını savunarak bu görüşünü şöyle gerekçelendirmektedir: "İade için önce "kabul" etmek lazım, kabul edilmemiş bir şey iade edilmez. Bu duruma ise, kabul etmemek anlamına gelen "ret" kelimesi uygun düşer. Hem, iddianamenin iadesi üzerine iddianameye kaldığı yerden devam edilmemesi, soruşturma defterine yeniden kayıt yapılması, sonraki iddianameye yeni numara verilmesi gibi pratik sonuçlar da, olan-bitenin "ret" işlemi olduğunu doğrulamaktadır", bkz. Özar, Süleyman, "İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler", http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Suleyman%20ÖZAR.htm, (30.09.2008)

manın sonunda somutlaşmasını sağlamayı amaçlamıştır.¹⁸ İddianamenin iadesi, soruşturma evresinde sunulan iddianamenin mahkemece muhakemeden geçirildikten sonra kanunda sayılan sınırlı nedenlere bağlı olarak savcılığa geri gönderilmesi anlamını taşır.

İddianamenin iadesine ya da kabulüne karar verilmesi için iddianamenin mahkemece değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Kanımızca iddianamenin değerlendirilmesine ilişkin sürecin muhakemenin hangi evresine dahil olduğu tartışılması gereken bir konudur.

Bu bağlamda doktrinde ileri sürülen ilk görüşe göre iddianamenin değerlendirilmesi süreci ne kovuşturma ne de soruşturma evresi içerisindedir, kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da ancak ara bir muhakeme olarak nitelendirilebilir.¹⁹ Bu görüşün temel gerekçeleri şunlardır: CMK'nın 170. maddesinin 2. fıkrası hükmü, soruşturma evresinin sonunda toplanan deliller suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe oluşturunuyorsa savcı tarafından iddianamenin düzenleneceğini öngörmektedir. Bu açıklama dolaylı olarak soruşturma evresinin bitiş anını da göstermektedir. Şöyle ki, soruşturma evresi, yeterli şüpheyeye ulaşıldığında savcı tarafından iddianamenin düzenlenmesi ile sona erecektir. Mahkemece iddianamenin kabulü ya da iadesi bakımından yapılacak olan değerlendirme, savcılıkça iddianamenin düzenlenmesinden de sonraki bir aşamadır. O halde bu süreç soruşturma evresinin dışında yer almaktadır.²⁰ Öte yandan CMK'nın 2. maddesinde kovuşturma evresi iddianamenin kabulünden hükmün kesinleşmesine kadar süren süreç olarak tanımlandığından, iddianamenin değerlendirilmesi kovuşturma evresine de dahil değildir. Çünkü iddianamenin değerlendirilmesi iddianamenin kabulünden önceki bir aşamadır.

¹⁸ Feyzioğlu, Metin, "Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler", *Ceza Hukuku Dergisi*, Y.1, S.1, Ekim 2006, s. 31.

¹⁹ Bkz. Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006, s.640., Centel/Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2005), s. 369., Keskin, İbrahim, "İddianamenin İadesi", *Adalet Dergisi*, Y. 97, S. 25, Mayıs-2006, s. 144., Gültekin, Özkan, "İddianamenin İadesi", *Terazi Hukuk Dergisi*, S.3, Kasım 2006, s. 57., Yenidünya, A. Caner, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi", *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, S.60, Şubat 2007, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm>, (20.08.2008)

²⁰ Centel / Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2005), s. 368.

İleri sürülen bizim de katıldığımız aksi görüşe göre iddianamenin iadesi soruşturma aşamasına dahildir. Bu aşamayı bir ara muhakeme olarak nitelendirmek kanunun düzenleme biçimine uygun düşmez. Çünkü söz konusu aşama CMK'nın 2. maddesinde soruşturma evresinin içinde tanımlanmıştır.²¹ Şöyle ki; CMK'nın 2. maddesine göre soruşturma evresi, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreçtir. İddianamenin kabulü kararı, mahkemece iddianamenin değerlendirilmesi süreci sonrasında verilen bir karar olduğundan, söz konusu süreç soruşturma evresinin içerisinde yer almaktadır. Aynı sav kanunun sistematığıyla de desteklenebilir. Çünkü iddianamenin iadesi soruşturma evresi başlığını taşıyan CMK'nın ikinci kitabında düzenlenmiştir.²²

II. İDDİANAMENİN İADESİNİN ŞARTLARI, YASAK OLDUĞU HALLER, USULÜ VE SONUÇLARI

A. İddianamenin İadesinin Şartları

1. Ön Şart: Bir İddianamenin Varlığı

İddianamenin iadesinin konusu ancak bir iddianame olabilir. Mahkemeye yöneltilen ve bir talep içeren her belge, iddianame niteliği taşımamaktadır. Bir istemin iddianame olarak değerlendirilebilmesi, öncelikle onun savcı tarafından mahkemeye sunulmasına ve ayrıca kamu davası açmaya yönelik olmasına bağlıdır.²³ O halde savcı dışına

²¹ Şahin, *Cumhur, Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, Ankara 2007, s. 21,22.

²² Bu görüşün benimsenmesi halinde soruşturmanın gizliliğini ihlal suçunu düzenleyen TCK'nın 285. maddesinin 1. fıkrasının iddianamenin mahkemece incelendiği aşamada gerçekleşen gizlilik ihlallerine uygulanması mümkün olacaktır. Oysa karşıt görüş benimsenirse aynı sonuca ulaşamayacaktır. Özellikle üzerinde geniş biçimde toplumsal duyarlılık oluşmuş konularda şüpheli olanlar hakkındaki iddianamede yer alan iddiaların, iddianamenin mahkemeye sunulmasıyla birlikte henüz iddianamenin kabulüne karar verilmeden, basın yoluyla alenileştirilmesi lekelenmeme hakkının ciddi biçimde ihlali anlamını taşımaktadır. Bu ihlallerin önüne geçilmesi iddianamenin iadesi kurumunun temel amaçlarındanıdır. Bu açıdan bakıldığında da mahkemece iddianamenin incelendiği aşamanın soruşturma evresi içinde değerlendirilmesi iddianamenin iadesi kurumunun ruhuna uygun olacaktır.

²³ Öğretide iddianame yerine geçen belge bulunup bulunmadığı tartışmalıdır. Öztürk ve Erdem iddianame yerine geçen bir belge bulunmadığını, tüm ceza davalarının ancak iddianameyle açılabileceğini savunmaktadır. Bu görüşe göre özel soruşturma kuralları gereği soruşturma işlemlerinin bir kısmının veya tamamının

bir kimsenin mahkemeye sunduğu belgenin iddianamenin iadesi yoluyla geri çevrilemeyeceği ortadadır.²⁴ Öte yandan savcının iddianame dışında mahkemeye takdim ettiği diğer belgeler de iddianamenin iadesine konu olamaz. Nitekim Yargıtay Sekizinci Ceza Dairesi'nin 04.10.2005 tarihli 2005/2622 Esas, 2005/9017 Karar numaralı kararında, görülmekte olan davayla ilgili olarak, bulundurulması başlı başına suç teşkil eden eşyanın müsaderesine yönelik savcılığın istemini içeren belgenin iddianame niteliği taşımadığı, bu nedenle de CMK'nın 170. maddesinde belirtilen unsurları içermediği gerekçesi ile iadesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.²⁵

2. İddianamenin İadesi Nedenlerinden En Az Birinin Mevcut Olması

Kanun koyucu iddianamenin iadesi nedenlerini CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde sıralamıştır. Şöyle ki;

a. İddianamenin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi

1. Yeterli Şüpheyeye Ulaşılmadan İddianame Düzenlenmiş Olması

CMK'da 5353 sayılı Kanun'la 174. madde değiştirilmeden önce iddianamenin iadesine sebep olan ilk neden, "iddianamenin CMK'nın 170. maddesindeki unsurları içermediğinin tespit edilmiş olması" şeklinde

savcı dışında yetkili kurul veya kimse tarafından yapılması halinde fezleke doğrudan mahkemeye değil, savcılığa verilecektir. Öztürk/Erdem, s. 640-641., Toroslu ve Feyzioğlu ise iddianame yerine geçen belge bulunduğunu belirterek 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 114. maddesini örnek göstermektedir., Bkz. Toroslu, Nevzat/ Feyzioğlu, Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2006, s. 34.

²⁴ Devletin, Cumhuriyet Başsavcılığı makamları dışında kalan makamları tarafından işin doğrudan mahkemeye gönderilebileceği durumlarda, bu makamların iddianamenin yerine geçen dava açan belgeleri iade edemeyeceği, çünkü kanunda sadece iddianamenin iadesinin düzenlendiği hakkındaki görüş için bkz. Centel / Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2005), s.371., Toroslu/ Feyzioğlu, s. 271.

²⁵ Y.8.CD., E.2005/2622, K.2005/9017, T.04.10.2005, www.adalet.org/yenickarar20.php (28.10.2005)

ifade edilmişti.²⁶ O dönemde bu iade sebebinin savcının yeterli şüpheye ulaşmadan iddianame düzenlemesi halini kapsamadığı söylenmekteydi. CMK'nın 170. maddesinin 2. fıkrasının savcının yeterli şüpheye ulaştığında iddianame düzenlemesini sağlamaya yönelik bir yükümlülüğü içerdiği, bu hususun iddianamenin bir unsurunu teşkil etmeyeceği ifade ediliyordu.²⁷ Kanımızca o dönem için yapılan bu yorumun kanun değişikliğinden sonra bir geçerliliği kalmamıştır.²⁸ Çünkü kanun koyucu unsur teriminden vazgeçerek CMK'nın 170. maddesinin bütününe yollama yapmıştır. CMK'nın 170. maddesinin ikinci fıkrasında cumhuriyet savcısının soruşturma evresinin sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyor ise iddianame düzenleyeceği ifade edilmiştir. Bu nedenle artık mahkeme, savcının yeterli şüpheye²⁹ ulaşmadığından bahisle iddianameyi iade edebilecektir.

Kanımızca, mahkemenin savcının yeterli şüpheye ulaşmadan id-

²⁶ Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı'nda hem iddianamenin iadesine hem de iddianamenin reddine yer verilmişti. Yeterli şüpheye ulaşılmadan hazırlanan iddianamenin mahkemeye sunulması iddianamenin iadesi sebebi olarak değil, iddianamenin reddi nedeni olarak düzenlenmişti. Kanunlaşan metinde ise; iddianamenin iadesi ile iddianamenin reddi, iddianamenin iadesi başlığı altında birleştirilmiştir.

²⁷ Feyzioğlu, Metin, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", <http://www.law.ankara.edu.tr/yazicidostu.php?yad=1340>, (28.10.2005)

²⁸ Aksi yönde bkz. Özar, "İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler", http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Suleyman%20ÖZAR.htm, (30.09.2008)

Mevcut yasal düzenleme karşısında iddianamenin yeterli şüpheye ulaşılmadan düzenlendiği gerekçesiyle iade edilip edilemeyeceğini bağımsız olarak tartışmayan Feyzioğlu, kovuşturma yer olmadığına dair karar verildikten sonra yeni delile ulaşılmadıkça kamu davası açılmayacağını düzenleyen CMK'nın 172. maddesinin 2. fıkrasına aykırılığın iddianamenin iadesi nedeni olduğunu belirtirken konuyu dolaylı olarak ele almaktadır. Şöyle ki; Feyzioğlu'na göre mahkemenin iddianamenin iadesi muhakemesinde suçun işlendiği konusuna yeterli şüphe ölçütünün oluşup oluşmadığını değerlendirme yetkisi olmamalıdır. Çünkü bu değerlendirme işin esasına ilişkindir. Esasa ilişkin değerlendirmeler ise yalnız kovuşturma evresinde ve çelişme yöntemi uygulanarak yapılmalıdır. Bkz. Feyzioğlu, "Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler", s. 35.

²⁹ Eldeki delillere nazaran, yapılacak bir duruşmada sanığın mahkum olma ihtimali beraat etme ihtimalinden daha kuvvetli görülüyor ise yeterli şüphe, mahkum olma olasılığı kuvvetle muhtemel ise kuvvetli şüphe söz konusudur. Tanımlar için bkz. Öztürk /Erdem, s. 485.

dianameyi düzenlemiş olduğu gerekçesiyle iade kararı vermesi, ihsası rey niteliği taşımaz.³⁰ Aksi bir yorum, mahkemenin hükümden önce sanık hakkındaki şüphenin yoğunluğunu takdir ettiği diğer tüm durumlarda da ihsası reyde bulunulduğunun kabulünü gerekli kılar. Bilindiği üzere kovuşturma esnasında yargılamayı yürüten mahkeme birçok koruma tedbirleri hakkında karar verirken, şüphenin kanunda her bir koruma tedbiri için öngörülen yoğunluğa ulaşp ulaşmadığını takdir etmektedir. Bu bağlamda tutuklama, iletişimin tespiti, dinlenmesi, kayda alınması gibi bazı koruma tedbirlerinin uygulanmasına karar vermek için olayda yeterli şüpheden çok daha fazlasını ifade eden kuvvetli şüphenin var olup olmadığını tartışmaktadır. Hükümden önce mahkemenin kuvvetli şüphenin varlığına yönelik yaptığı tespitine sonuç bağlayarak karar vermesi ihsası rey niteliğinde değilse, yeterli şüphenin olup olmadığı yönündeki görüşüne dayalı kararları (örneğin iddianamenin iadesi kararı) evleviyetle ihsası rey olarak değerlendirilemez.

2. Görevli ya da Yetkili Olmayan Bir Mahkemeye Hitaben İddianamenin Düzenlenmiş ve Sunulmuş Olması

Bu iade sebebini, iddianamede yer alan ifadelerden dolayı ek bir araştırmaya gerek kalmaksızın mahkemenin açıkça ve tartışmasız olarak görevsiz veya yetkisiz olduğunun anlaşılması durumu ile sınırlı tutarak yorumlamak gerekir. Nitekim bu husus, 5353 sayılı Kanun'un 27. maddesinin gerekçesinde de *"görevsizlik ve yetkisizlik konusunda iddianamede bariz çelişki ya da yanlışlık bulunması"* şeklinde ifade edilmiştir. Mahkeme, görevli ve yetkili mahkeme konusunda, sadece savcıdan farklı bir hukuki değerlendirme yapması nedeni ile aksi sonuca varıyorsa, sorun yetki ve görev uyumsuzluğunun konusu olabilecek bir husustur, iddianamenin iadesi ile halledilemez.³¹ Mahkeme böyle bir

³⁰ Özar, savcının yeterli şüpheye ulaşmadığı gerekçesiyle iddianamenin iade edilemeyeceği görüşündedir. Görüşünü delillerin yeterli şüphe oluşturup oluşturmadığı hususunun, maddi meseleyle temasa geçmeyi, kanaati oluşturmayı sonuçladığı tespitiyle gerekçelendirmektedir. Aksi görüşün kabulünün ihsası reye, ön yargılamaya ve adil yargılamamaya neden olacağını ileri sürmektedir. Özar, "İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler", http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Suleyman%20ÖZAR.htm, (30.09.2008)

³¹ Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://>

durumda görevsiz olduğu kanaatindeyse, iddianamenin kabulünden sonra görevsizlik kararı vermelidir.³² Kanımızca davaya bakan mahkemenin kovuşturmanın her hal ve derecesinde görevli olup olmadığına karar verebileceğini söyleyen CMK'nın 4. maddesi bu yorumu desteklemektedir. Çünkü kovuşturma evresi CMK'nın 175. maddesine göre iddianamenin kabulü ile başlar ve CMK'nın 4. maddesinde bilinçli olarak kovuşturma ibaresine yer verilmiştir.

Ancak hükmün bu şekilde yorumlanması, 06.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanun ile CMK'nın 6. maddesinde yapılan değişiklikten önce asıl görevli mahkemenin alt dereceli bir mahkeme olduğu gerekçesine dayalı olarak görevsizlik kararı verilmesine engel olmaktadır. Şöyle ki; *“söz konusu maddede iddianamenin kabulünden sonra, yargılamanın alt dereceli bir mahkemeye ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmeyeceği”* ifade edilmekteydi. Bu durum haklı olarak eleştiri konusu yapılmaktaydı.³³ Yapılan eleştirileri dikkate alan kanun koyucu³⁴ sorunu, 6. maddeyi *“Duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosya alt dereceli mahkemeye gönderilemez”* şeklinde yeniden formüle ederek giderdi. Yapılan bu değişiklikle birlikte artık ceza mahkemelerinin iddianameyi kabul ettikten sonra, henüz duruşma yapılmadan önce yargılama görevinin alt dereceli mahkemeye ait olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı vermesi mümkün hale gelmiştir.

Öte yandan mahkeme yetkisiz olduğu kanaatindeyse, *“yetkisizlik iddiası sanık tarafından ancak ilk derece mahkemelerinde duruşmada sorgusundan, bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce bildirir, bu aşamadan sonra ileri sürülemez, mahkeme de bu hususta re'sen karar veremez”* diyen CMK'nın 18. maddesi dikkate alındığında iddianameyi kabul etmekle yetinecek, sanığın yetkisizlik konusunda harekete geçmesini bekleyecektir. Bu durumun yetkisizliği temyiz bakımından kesin hukuka

www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm, (29.10.2005)

³² Aynı yönde bkz. Y. 11.CD., E.2006/5263, K.2006/8292, T.18.10.2006, Y. 3.CD., E.2007/8659, K.2007/5291, T.27.06.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (08.09.2008)

³³ Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Raporu, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/163doc>, (28.10.2005)

³⁴ Adalet Komisyonu Raporu için bkz. <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1255m.htm>, (10.01.2007)

aykırılık hallerinden sayan CMK'nın 289 maddesinin 1. fıkrasının (d) bendi ile bağdaşmadığı da açıktır.

3. İddianamede Ceza Muhakemesi Kanunu'nun

170. Maddesinin 3. Fıkrası Gereğince

Yer Alması Gerekli Olan Hususlara Yer Verilmemiş Olması

Gerek CMK'da, gerekse CMUK'da iddianamede bulunması gereken unsurlar belirtilmiştir. Konuya ilişkin düzenlemenin yapıldığı CMK'nın 170. maddenin 3. fıkrası, CMUK'nın 163. maddesiyle kıyaslandığında; CMK'daki sayımın daha ayrıntılı³⁵ olduğu görülür.

CMK'ya göre iddianamenin unsurları şöyle ifade edilebilir: şüphelinin kimliği, müdafî, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği, mağdur veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikayette bulunan kişinin kimliği, şikayetin yapıldığı tarih, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri, suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri, şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanmış ise gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri.

CMK'da her ne kadar iddianamenin unsurları arasında zorunlu olanlar ve zorunlu olmayanlar şeklinde bir ayırım yapılmamış olsa da böyle bir ayırım yapmak işin niteliği gereğidir. Şöyle ki; şüphelinin kimliği,³⁶ suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi, suçun delilleri,³⁷

³⁵ İddianamenin unsurlarının CMK'da daha ayrıntılı olarak düzenlenmesinin sebebinin CMUK döneminde uygulamada yaşananlar olduğuna ilişkin olarak bkz. Özbek, s. 504.

³⁶ İddianamede şüphelinin sadece fiziki kimliğine yer verilmesinin bir iddianamenin iadesi sebebi olduğuna ilişkin bkz. Öztürk / Erdem, s. 644; Özbek, s. 503; aksi görüş olarak kimliği hakkında konuşmayan şüpheli hakkında iddianame düzenlenebileceğine ilişkin bkz. Centel / Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2005), s. 340; Toroslu/ Feyzioğlu, s. 125.

³⁷ CMK'nın 58. maddesi, tanık olarak dinlenecek kişinin kimliğinin ortaya çıkmasının kendisi ya da yakınları açısından ağır bir tehlike oluşturması halinde kimliğinin saklı tutulması için gerekli önlemlerin alınacağını düzenlemektedir. Olayda böyle bir durum varsa savcı iddianamede deliller kısmında nedenini açıklayarak söz konusu tanığın ismine yer vermeyebilir. Bunun dışındaki hallerde delil olarak tanıklar gösteriliyorsa tanıkların isimlerine iddianamede yer verilmesi zorunludur. Aksi tutum iddianamenin iadesi nedeni olarak değerlendirilmelidir.

şüphelinin tutuklu olup olmadığı, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri mutlaka istisnasız her iddianamede yer alması gereken zorunlu unsurlar olarak nitelendirilmelidir. Eksiklikleri halinde her halükarda iddianame mahkemece iade edilmelidir.³⁸ Kanunda iddianamede yer alması gereken unsurlar arasında açıkça belirtilmemiş olmamasına rağmen savcının imzasının da iddianamede yer alması gerekir. Kanımızca bu unsur, zorunlu unsurlardan kabul edilmelidir, çünkü bulunmaması halinde iddianame yok hükmünde olacaktır.³⁹

Öte yandan şüpheli gözaltına alma ve tutuklama tarihleri, bunların süreleri, müdafî, maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği, mağdur veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi, açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği, şikayette bulunan kişinin kimliği, şikayetin yapıldığı tarihi unsurları, ancak mevcutlarsa iddianamelerde aranacaktır. Olayda söz konusu unsurlar yoksa bunların iddianamede mevcut olmamasının CMK'nın 170. maddesine aykırılık oluşturduğu söylenemeyecektir.⁴⁰ Bu sebeple yukarıda sayılan bu unsurların eksikliği, olayda var olmalarına rağmen iddianamede yer verilmemiş olmaları haliyle ile sınırlı olmak üzere, iade sebebi teşkil eder.⁴¹

İddianamede yer verilmesi gereken unsurların sadece yazılmış olması bir anlam ifade etmez.⁴² Mahkemece yapılan inceleme sırasında bu bilgilerin elde edilen bulgularla uyumu derin bir araştırmaya girmeksizin iddianamenin içeriğiyle kıyaslanmak suretiyle irdelenecek, olumsuz bir kanaate ulaşılması halinde ise iddianamenin iadesine başvurulacaktır.⁴³ Örneğin, iddianamede yer alması gereken suçun

³⁸ Burada eksiklik, karışıklığa neden olabilecek hataları da kapsayacak şekilde anlaşılmalıdır. Örneğin isim karışıklığına neden olan hatalar iade sebebi olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan hiçbir karışıklığa neden olmayan basit imla hataları iade sebebi teşkil etmez. Bkz. Öztürk /Erdem, s. 645. Öğretide Şahin tarafından ileri sürülen bir görüşe göre deliller kamu davası açılması açısından yeterli ise iddianamede bulunması gereken diğer unsurlara yer verilmemesi sebebiyle iade kararı verilmesi kurumun amacına uygun düşmez. Bkz. Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, s. 115-116.

³⁹ Centel / Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2005), s.367.

⁴⁰ Özbek, s. 504.

⁴¹ Özbek, s. 507.

⁴² Özkorul, İsmet, "Ceza Muhakemesi Kanunu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc>, (28.10.2005)

⁴³ Ancak Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi, 12.12.2005 tarih ve E:2005/6961,

delilleri unsurunun sadece şeklen bulunması yeterli kabul edilmemelidir. Bu bağlamda iddianamede yer alan deliller kısmında sıralanan delillerin, iddianamenin yüklenen suç oluşturulan olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmesine ilişkin kısımlarıyla uyum içerisinde olması gereklidir. İddianamenin delillerle ilişkin bölümünde kendisine olay bakımından sonuç bağlanan bir başka ifade ile ilişki kurulan delillere yer verilmemesi kanımızca bir iade sebebi sayılmalıdır.

Ancak söz konusu iade sebebine ilişkin bu yorumun geçerli olmayacağı bir istisna vardır. Şöyle ki; iddianamede yer alması zorunlu unsurlardan olmakla birlikte yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri bakımından çok daha kısıtlı bir değerlendirme yapmak gerekir. Bu unsurlar bakımından mahkeme sadece şekli açıdan inceleme yapabilir, ancak mevcut olmamaları halinde iddianame iade edilebilir. Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddelerinin yanlış olması bir iade sebebi teşkil etmeyecektir. Çünkü suçun hukuki nitelendirilmesine dayalı olarak iddianamenin iadesi mümkün değildir. Bu husus, Yargıtay İkinci Ceza Dairesi'nin 14.06.2006 tarihli E.2006/4907, K.2006/12064 nolu kararında işlendiği iddia edilen suçun öğelerinin oluşup oluşmadığının tek tek tartışılmadığı gerekçesiyle iddianame iade edilemez denerek vurgulanmıştır.⁴⁴

4. İddianamede, Yüklenen Suçu Oluşturan Olaylar ile Mevcut Delillerin İlişkilendirilmemesi

İddianamede yer alması zorunlu olan bölümlerden birisi de yüklenen suç oluşturulan olaylar ile mevcut deliller arasındaki ilişkinin açıklandığı bölümdür. Böyle bir açıklamanın iddianamede yer alması tabi olmakla birlikte, CMUK'da konuya ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemesi sebebiyle olsa gerek, uygulamada sıklıkla aksi tutum sergilenmişti. Bu durum çoğu kez iddianamede sadece soyut bir iddianın bulunmasına ve dolayısıyla şüphelinin iddianameyi tebellüğ ettiği anda kendisini layığı ile savunmasını sağlayacak şekilde üstüne yüklenen suçun içeriğini öğrenememesine neden olmuştu. Ayrıca mahke-

K:2005/9421 no.lu kararında iddianamede suç tarihinin yanlış yazılmasını mahallinde düzeltilmesi mümkün olan bir hata olarak nitelendirmiş, iddianamenin iadesi bakımından yeterli görmemiştir. Karar için bkz www.adalet.org/ckarar.php, (01.03.2006)

⁴⁴ karar için bkz. <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

meler de, soruşturma evresinde imkan olmasına rağmen toplanmayan delilleri bizzat toplamak zorunda kalmış, tek celse ilkesinden daha da uzaklaşmıştı.⁴⁵

Bu sakıncaların önüne geçmek isteyen kanun koyucu, iş birliği sistemi ruhuna dayanan CMK'da, açıkça iddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar ile mevcut deliller arasındaki ilişkiye konu olan bir bölümün bulunmasını zorunlu kılan bir düzenleme yapma yolunu seçmiştir. Böylece deliller ve olaylar arasında her hangi bir ilişkilendirmeye gidilmeksizin, delillerin tüm takdirinin mahkemeye bırakılarak iddianamelerin hazırlandığı dönem kapanmıştır.⁴⁶

CMK'nın 174. maddesinin 170. maddeye yaptığı atfa dayalı olarak, yüklenen suçu oluşturan olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmemesi, ceza muhakemesi hukukumuz bakımından bir iddianamenin iadesi sebebidir.⁴⁷ Kuşkusuz bu iade sebebinin; deliller ile olaylar arasında hiçbir ilişki kurulmaması durumu ile sınırlı olarak yorumlamak gerekir. Kanımızca esas itibariyle iddianamede şeklen böyle bir bölümün olması yeterli değildir. Söz konusu bölümde ciddi çelişkiler ve tutarsızlıklar varsa iddianamenin iadesi yoluna gidilmelidir. Ancak mahkemenin sadece savcıdan daha farklı bir hukuki değerlendirme yapmasına dayalı olarak aynı görüşte olmaması sebebiyle iddianame iade edilemez.

5. Mevcut Olmasına Rağmen, İddianamenin Sonuç Kısımında, Şüphelinin Lehine Olan Hususların İleri Sürülmemesi

CMK'nın 160. maddesinin 2. fıkrasında savcının görevleri sıralanırken sanığın hem lehine hem de aleyhine olan delilleri toplaması ve şüphelinin haklarını korunması ödevi ifade edilmiştir. Buna paralel

⁴⁵ Davanın tek ve zorunlu hallerde birbirini izleyen oturumlarda ve hatta olanaklı ise bir günde sonuçlanabilmesi için iddianamenin tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz olarak mahkemeye verilmesi gerektiği, bu zorunlulukla iddianamenin iadesi kurumunun işlevi arasındaki bağlantı bulunduğu konusunda bkz. Y.2. CD., E. 2006/4907, K.2006/ 12064, T.14.06.2006, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

⁴⁶ Özkurul, İsmet, "Ceza Muhakemesi Kanunu", <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc>, (28.10.2005)

⁴⁷ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, s.117., Özbek, s.507-508., Aydın, Murat, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", *Hukuki Perspektifler Dergisi*, S.6, Mayıs 2006, s.172.

olarak CMK'nın 170. maddesinin 5. fıkrasında olayda mevcut olması halinde iddianamenin sonuç kısmında şüphelinin lehine olan hususların da yer alması gerektiği düzenlenmiştir. CMK'nın 174. maddesinin 170. maddeye yaptığı yollama sebebiyle savcının aksi tutumu, iddianamenin iadesi sebebi teşkil eder.⁴⁸ Örneğin sanık aleyhine olup, kanuna aykırı elde edilen delilin bu niteliğine iddianamede yer verilmemesi, bir iddianamenin iadesi sebebi olarak değerlendirilmelidir.⁴⁹

Mahkeme, şüphelinin lehine olan hususlara iddianamede yer verilip verilmediğine ilişkin denetimi yaparken sadece iddianamenin içeriği ve soruşturma evraklarından yararlanacaktır, bunun dışında kendisi bizzat yeni bir araştırmaya girişmeyecektir. Yani şüpheli lehine olan hususlara eğer savcı iddianamede yer vermediyse ve soruşturma evrakında da bu hususlar anlaşılmıyorsa, mahkemenin mevcut olmasına rağmen şüphelinin lehine olan hususlara yer verilmemiş olması sebebine dayanarak iddianameyi iade etmesi mümkün olmayacaktır. Kanımızca bu iade sebebi savcının şüpheli lehine delil toplama görevini yerine getirip getirmediğinin denetlenmesi bakımından sonuç getirebilecek nitelikte değildir. Sadece bir temenninin yansımasıdır.

6. İddianamenin Sonuç Kısmında, İşlenen Suç Dolayısıyla İlgili Kanunda Öngörülen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinden Hangilerinin Hükmedilmesinin İstendiğine Açıkça Yer Verilmemesi

İddianamede savcılık makamınca mahkemeden işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerinin hükmedilmesinin istendiğine ilişkin bilgiye yer verilmemesi, iddianamenin iadesi nedenidir. Bu iade nedeni, iddianamenin daha dikkatli bir şekilde hazırlanmasını sağlayacağı gibi, şüphelinin ne ile cezalandırılma tehlikesi altında olduğunu iddianamenin tebellüğü ettiği anda öğrenmesine ve savunmasını ciddiye almasına imkan tanıyacaktır. Ayrıca CMK'da alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar bakımından mecburi müdafilik sistemi öngörülmüştür. Bu durumun olayda var olup olmadığının daha kolay denetlenebilmesi

⁴⁸ Y.11.CD., E. 2006/3835, K. 2006/6168, T. 3.7.2006, [http:// www.kazanci.com.tr/](http://www.kazanci.com.tr/), (30.08.2008)

⁴⁹ Öztürk /Erdem, s. 646.

bakımından da söz konusu iade sebebinin varlığı kanımızca oldukça yerindedir.

7. Suçun Tüzel Kişinin Faaliyeti Çerçevesinde İşlenmesi Halinde, İddianamenin Sonuç Kısımında İlgili Tüzel Kişi Hakkında Uygulanabilecek Olan Güvenlik Tedbirlerine Açıkça Yer Verilmemesi

Suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi durumunda iddianamenin sonuç kısmında ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbirlerine açıkça yer verilmesi gerekir. Aksi tutum iddianamenin iadesi nedenidir.

Bu iade sebebine dayalı olarak mahkemenin iddianamenin iadesine karar verebilmesi için iki şartın varlığı gerekir. Bunlardan ilki; işlendiği iddia olunan suçun kanunda tüzel kişi aleyhine güvenlik tedbirine hükmedilebileceği belirtilen suçlardan olmasıdır. Ancak mahkeme savcıdan farklı bir hukuki nitelendirme yaparak işlendiği iddia olunan suçun iddianamede belirtilenden farklı olduğu ve bu sebeple tüzel kişiler aleyhine güvenlik tedbiri uygulanmasını gerektirdiğinden bahisle iade kararı veremez. Çünkü kanunda suçun hukuki niteliğinin farklı olduğu gerekçesiyle iddianamenin iadesi yasaklanmıştır. Bulunması gereken ikinci şart; suçun tüzel kişinin yararına ve onun faaliyeti çerçevesinde organ veya temsilcilerinin iştirakiyle işlendiği konusunda savcılık tarafından yeterli şüphenin ortaya konmasıdır.

a. İddianamenin, Suçun Sübutuna, Mutlak Etki Edeceği Muhakkak Olan Delilin Toplanmadan Düzenlenmiş Olması

İddianamenin suçun sübutuna mutlak etki edeceği muhakkak olan delil toplanmadan düzenlenmiş olması, 5353 sayılı Kanun ile getirilen yeni bir iddianamenin iadesi sebebidir.

Bu iade sebebini, toplanma imkanı bulunduğu halde Cumhuriyet savcısı tarafından suçun sübutuna etki edecek mevcut bir delilin toplanmamış olması haliyle sınırlı olarak yorumlamak lazımdır.⁵⁰ Yani

⁵⁰ Yargıtay Altıncı Ceza Dairesi 20.02 2006 tarih, E.2005/13667, K.2006/1455 no.lu

ulaşma olanağı bulunan bir delilin savcının ihmali ya da gözden kaçırması gibi sebeplerle toplanmamış olması gerekir. Bir başka ifade ile savcının soruşturma evresinde suçun sübutuna mutlak etki edecek bir delili tüm çabasına rağmen toplaması mümkün olmamış ise söz konusu iade nedeni oluşmaz.⁵¹ Bu durumda mahkeme iddianameyi iade etmek yerine, maddi gerçeğe ulaşmak ve adil yargılamayı sağlamak bakımından gerekli olan delilleri bizzat toplayacaktır.⁵²

Yargıtay Dokuzuncu Ceza Dairesi'nin 17.10.2005 tarihli 2005/6128 Esas ve 2005/7578 Karar no.lu kararında belirtildiği üzere Cumhuriyet savcısının tüm delilleri toplamasına rağmen keşif yapmadan iddianame düzenlemesi, iddianamenin iadesini gerektiren bir sebep değildir. Çünkü esas olarak keşif yapma yetkisi, mahkeme ya da hakime aittir. Savcı ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde keşif yapabilir. İddianamenin düzenlenerek mahkemeye sunulmasından sonra, bizzat mahkemece keşif yapılabileceğinden, artık savcının keşif yapmasını gerektiren gecikmesinde sakınca olan bir durumun varlığından söz edilemeyecektir.⁵³ Aynı bağlamda suçun sübutuna mutlak etki edeceği açık olan delillerin toplanması hakim kararına bağlı ise (örneğin moleküler genetik inceleme gibi) iade kararı verilmemelidir.⁵⁴

Öte yandan iddianamenin suçun sübutuna mutlak etki edeceği

kararında, hırsızlık suçuna ilişkin olarak suç yeri incelemesi, parmak izi tespiti ve karşılaştırma belgelerinin iddianamede bulunmamasını, suçun sübutuna mutlak etki edeceği muhakkak olan delillerin toplanmaması nedenine dayalı olarak iddianamenin iadesini gerektiren bir durum olarak nitelendirmiştir. Karar için bkz. <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

⁵¹ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, s.117.

⁵² Belirtmek gerekir ki; CMK'nın 217. maddesinde yer alan hakim kararını ancak huzuruna getirilmiş ve tartışılmış delillere dayandırabileceği şeklindeki düzenleme, mahkemenin bizzat delil toplayamayacağı yönünde değerlendirmeler yapılmasına neden olabilecek niteliktedir. Gerçekten lâfzî olarak düzenleme böyle bir kabulü haklı kılmaktadır. Ancak böyle bir kabulün ceza muhakemesinin amacıyla ve kanunun ruhuyla bağdaşmayacağı da açıktır. Yargıtay CMK döneminde de isabetli bir biçimde aynı anlayış içinde kanunun sözüne değil, özüne itibar ederek delillerin toplanması ve değerlendirilmesinin mahkemeye ait bir görev olduğu görüşünü sürdürmektedir. Bu yönde bkz. Y.9.CD., E.2005/6961, K.2005/9421, T.12.12.2005, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

⁵³ bkz. Y.9.CD., E.2005/6128, K.2005/7578, T.17.10.2005, www.adalet.org/ckarar.php, (01.03.2006), aynı yönde Y.3.CD., E.2006/5835, K.2006/4982, T.1.06.2006, <http://www.kazanci.com.tr/>, (01.09.2008)

⁵⁴ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, s. 117.

muhtak olan delilin toplanmadan⁵⁵ düzenlenmiş olması şeklindeki bu iddianamenin iadesi sebebi, son derece muğlaktır.⁵⁶ Ayrıca zararlı sonuçlara sebebiyet verebilecek niteliktedir. Eksik toplanan deliller nedeniyle tek celse ilkesine aykırı olarak davanın uzamasına neden olacak olumsuzlukları gidermek amacıyla yapılan bu değişiklik yerinde değildir.⁵⁷ Şöyle ki; söz konusu bu düzenlemeye dayalı olarak verilen bir iddianamenin iadesi kararından çıkacak sonuç; sübut kelimesinin sözlük anlamı sabit olma, ispatlanma, ispatlama, gerçekleşme⁵⁸ olduğuna göre; mahkemece henüz hiç bir yargılama faaliyeti yapmadan, sanığa kendini savunma konusunda söz hakkı tanımadan, sadece iddianameye göre karar vermiş olduğudur.⁵⁹ Bir başka ifade ile iade gerekçesinde gösterilen delilin savcılık makamınca ortaya konması halinde mahkumiyet, bunun sağlanamaması halinde ise beraat kararının çıkacağıdır. Kısacası mahkeme görüşünü önceden belirtmiştir.⁶⁰ Bu durum mahkemenin tarafsızlığını zedeleyecek, savcıcı adeta muhakemede hakim konumuna getirecektir. Açıklamaya çalıştığımız nedenlerden dolayı söz konusu düzenlemenin Anayasa'nın 36. maddesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine aykırı olduğu düşüncesindeyiz.

⁵⁵ Feyzioğlu, haklı olarak “mevcut olduğu halde toplanmamış delil”den neyin kastedildiğinin belli olmadığını ifade etmektedir. Henüz kovuşturma başlamadığından re’sen araştırma yetkilerini kullanmayan mahkemenin, kolluk veya Cumhuriyet savcısının toplamadığı için soruşturma dosyasında yer almayan bir delillin varlığını nereden bileceği sorusunu sormaktadır. Feyzioğlu, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s. 32.

⁵⁶ Kanunun bu bendindeki ifade tarzı uygulamada, hangi delilin suçun sübutuna etki edeceği veya etmeyeceği ve hangi delilin mutlak sayılması ya da sayılmaması gerekeceği konusunda tereddütler doğuracaktır. Gültekin, s. 54.

⁵⁷ 5353 sayılı Kanun ile 174. maddeye yapılan bu ilavenin gereksiz olduğuna ve madde konseptine uymadığına ilişkin görüş için bkz. Şahin, *Cumhuriyet, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, Ankara 2005, s. 536; Feyzioğlu, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s. 32.

⁵⁸ Yılmaz, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Ankara 1996, s. 748.

⁵⁹ Feyzioğlu, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, s. 32.

⁶⁰ Özbek, s. 508; Aksi görüş için bkz. Öztürk /Erdem, s. 645.

**b. Önödemeye veya Uzlaşmaya Tabi Olduğu
Soruşturma Dosyasından Açıkça Anlaşılan İşlerde
İddianamenin, Önödeme veya Uzlaşma Usulü
Uygulanmaksızın Düzenlenmiş Olması**

5353 sayılı Kanun ile CMK'nın 174. maddesi değiştirilmeden önce madde metninde; ön ödemeye tabi işlerde kamu davası açılmayacağı, aksi halde iddianamenin iade edileceği ifade ediliyordu. Söz konusu iade sebebine ilişkin düzenlemenin soru işaretleri doğurabilecek şekilde kaleme alındığı, bu nedenle de yetersiz olduğu ortadaydı. Örneğin savcının ön ödeme kapsamında görmediği suçu hukuki nitelendirme farklılığı nedeniyle mahkeme ön ödeme kapsamında görürse iddianame iade edilebilecek mi, edilemeyecekse bu sebebe dayalı olarak iddianamenin iade edilmesi için hangi şartlar var olmalıdır sorularına ilişkin cevaplar açık değildi. Ayrıca CMK ile hukukumuzda yeni giren uzlaşma kurumunun amacı düşünüldüğünde, uzlaşmaya tabi bir suç hakkında bu usule başvurmaksızın savcılıkça iddianame düzenlenmesi halinde, iddianamenin iade edilebilmesi gerektiği ortadaydı, buna rağmen konuya ilişkin yasal düzenleme bulunmamaktaydı.⁶¹ Bu temel gerekçelerle 5353 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikle ön ödemeye veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde iddianamenin ön ödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenmiş olması⁶² bir iade sebebi olarak nitelendirildi. Böylece

⁶¹ 5353 sayılı Kanunu'na ilişkin Adalet Komisyonu raporunda aynı gerekçelere dayalı değişiklik ihtiyacına yer verilmiştir. Bkz. Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm>, (29.10.2005)

⁶² Yargıtay 10. Ceza Dairesi, verdiği bir kararda kanunda yer alan "ön ödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın" ifadesinin anlamını şu sözlerle ortaya koymaktadır: "...Anılan maddedeki "ön ödeme usulü uygulanmaksızın" ibaresi, iddianamedeki atılı suçun ön ödemeye tabi olması halinde, C. Savcılığı'nca süpheliye ön ödeme ihtarının yapılmaması veya usulüne uygun olarak tebliğ edilmemiş olmasına karşın iddianame ile dava açılması anlamına gelmekte olup önödeme ihtarının içeriğinde yer alması gereken diğer hususlardaki aykırılıkların, ön ödeme usulünün uygulanmaması olarak kabul edilmesi olanaksızdır. Zira, yasa koyucunun amacı böyle olmasa idi, ilgili hüküm "ön ödeme usulü uygulanmaksızın" değil, "usulüne uygun ön ödeme ihtar yapılması" düzenlenen iddianamenin iadesinin gerektiği şeklinde düzenlenirdi. Aksi durumun kabulü, duruşma tensip kararı ile yeniden ön ödeme ihtarını yapılması olanağı bulunmakta iken, mahkemeler ile C. Savcılıkları arasındaki, ön ödeme ihtarının içeriğine ilişkin tüm hukuki görüş ayrılıklarının, iddianamenin iade sebebi haline getirilmesi, dolayısıyla da, soruşturmanın ve buna bağlı olarak da yargılamanın daha da uzaması sonucunu doğuracaktır." Karar

uzlaşma konusundaki tereddüt ortadan kaldırıldığı gibi, savcının ön ödeme ya da uzlaşma kapsamında görmediği suçu, hukuki nitelendirme farklılığı sebebiyle ön ödeme ya da uzlaşma kapsamında gören mahkemenin iddianamenin iadesi yoluna gitmeyeceği ve bizzat kovuşturma evresinde uzlaşma veya ön ödeme usulüne başvuracağı açıklığa kavuşmuş oldu. Kanımızca yukarıda ifade etmeye çalıştığımız sorulara ilişkin endişeleri ortadan kaldırması bakımından 5353 sayılı Kanun ile yapılan değişik oldukça yerindedir.

B. İddianamenin İadesinin Yasak Olduğu Haller

1. Soruşturma Evrakının ve İddianamenin Mahkemeye Sunulduğu Tarihten İtibaren On Beş Günlük Sürenin Geçmiş Olması

Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren en çok on beş gün içinde iddianamenin iadesi kararı verebilir. On beş günlük sürenin sonunda iddianamenin iadesi mümkün değildir.⁶³ CMK'nın 174. maddesinin 5353 sayılı Kanun ile değiştirilmesinden önce söz konusu süre yedi gündü. Bu sürenin sekiz gün daha artırılmasının nedeni, 5353 sayılı Kanun ile mahkemenin ilk iade kararının gerekçesinde yer alan sebeplerle bağlı kalınacağı şeklinde yeni bir şart öngörülmesi⁶⁴ ve kanun koyucu tarafından bu sebeple konu hakkında titiz bir değerlendirme yapmasının çok önemli görülmesi olabilir.

için bkz. Y.10.CD., E.2007/693, K.2007/7075, T.11.06.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (01.09.2008), Öğretide Aydın, Yargıtay tarafından ortaya konulan bu anlayışa karşıdır. Yazar iddianameyi inceleyen mahkemenin soruşturma aşamasında uzlaşma ve ön ödeme işlemi yapılmasına rağmen uzlaşma veya ön ödeme gerçekleşmemiş ise bu işlemlerde izlenen usulün yerinde olup olmadığına da bakması gerektiği düşüncesindedir. Aydın, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", s. 173.

⁶³ Öztürk ve Erem iddianamenin iadesi için öngörülen sürenin hak düşürücü sürelerden farklı olarak özürsüz olarak geçirilse de eski hale getirilemediğini, zamanaşımı sürelerinin aksine kesilmediğini ve durmadığını saplamaktadır. Bununla birlikte esasa şeklin kurban edilmemesi gerektiği gerekçesiyle mahkemenin iddianamede gerçekten esaslı eksiklik veya hata varsa, on yedinci günde de süreye bakmaksızın yanlışlık ve eksiklikleri giderilmesini savunmaktadır. Öztürk /Erdem, s. 647.

⁶⁴ Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm>, (29.10.2005)

İddianamenin iadesi açısından öngörülen bu süre kesin niteliktedir.⁶⁵ Öngörülen sürenin kesin oluşu muhakeme kanunları tarafından mahkeme için öngörülen sürelerin düzenleyici süre olması kuralının istisnası niteliğindedir. Çünkü CMK'nın 174. maddesinin üçüncü fıkrasına göre bu süre içerisinde iade edilemeyen iddianame kabul edilmiş sayılacağından, bu süreye uymamanın bir yaptırımı mevcuttur. Bu durum eleştirilmeye değerdir. Çünkü sürenin kesin oluşu kurumunun amacıyla bağdaşmamaktadır. Bu düzenleme iş yoğunluğu nedeniyle iddianamenin süresinde incelenmemesi halinde kamu davasının muhtemel eksikliklerle açılmış sayılmasına neden olacaktır.⁶⁶

Sürenin hukuki niteliği ise dava süresine benzemektedir. Çünkü söz konusu bu süre zamanaşımı sürelerinden farklı olarak kesilmekte ve durmamaktadır, hak düşürücü sürülerin aksine kusursuz olarak geçirildiğinde eski hale getirilmesi de mümkün değildir.⁶⁷

Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre sürenin iddianamenin teslim edildiği günden başlatılması gerekir. Bu görüş mahkemenin iddianamenin kendisine teslim edilmesiyle iddianameyi inceleme imkanına kavuşacağı savıyla gerekçelendirilmektedir. Yine bu görüşe göre sürenin dolup dolmadığı her günü 24 saat üzerinden hesaplamak suretiyle belirlenmelidir. Ancak sürenin gün ortasında bitmesi halinde uygulamaya ve yasa hükümlerine uygun olacağı için süre mesai saati bitimine kadar uzatılmalıdır.⁶⁸ Kanımızca bu görüş iki açıdan eleştirilebilir. Yöneltilebilecek ilk eleştiri, sürenin sadece iddianamenin teslim tarihinden başlatılmasıyla ilgilidir. Oysa kanun sadece iddianamenin değil ve açıkça hem iddianamenin hem de soruşturma evrakının teslim tarihinin esas alınacağını öngörmektedir. Bu sebeple yalnızca iddia-

⁶⁵ Öztürk/Erdem, s. 647; Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, s. 118., Aydın, "İddianamenin Unsurları ve İadesi", s. 170; Öğretide Feyzioğlu aksi görüştedir. On beş günlük sürenin davayı açan iddia makamına değil, kendisine sunulan iddianame üzerinde işlem yapmakla yükümlü kılınan mahkemeye hitap ettiğini bu sebeple sürenin düzenleyici olduğunu savunmaktadır. Feyzioğlu, "Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler", s. 31-32.

⁶⁶ Özbek, s. 507; Feyzioğlu, "Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler", s. 32.

⁶⁷ Öztürk/Erdem, s. 647.

⁶⁸ Centel/Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (2005), s. 370.

namenin ya da soruşturma evrakının verilmesi sürenin başlaması için yeterli olmayacaktır. Kaldı ki soruşturma evrakının teslim edilmemesi halinde iddianamenin iade sebepleri açısından tam olarak incelenmesi de mümkün değildir. Getirilebilecek ikinci eleştiri sürenin hesaplama biçimine ilişkindir. CMK'nın 174. maddesinin birinci fıkrasında iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren denildiği için iddianamenin ve soruşturma evrakının teslim edildiği gün hesaba katılmamalıdır. Sürenin dolup dolmadığı iddianamenin ve soruşturma evrakının teslim edildiği günü izleyen günden başlayarak saat olarak değil, gün hesabıyla belirlenmeli ve sürenin on beşinci günün mesai saati bitimine kadar devam ettiği kabul edilmelidir.

2. İade Sebebinin Suçun Hukuki Nitelendirmesine İlişkin Olması

Mahkemece, suçun hukuki nitelendirmesinin savcının değerlendirilmesinden farklı takdir edildiği gerekçesiyle iddianame iade edilemez. CMK'nın 174. maddesinin 5353 sayılı Kanun'la değiştirilmesinden önce iddianamenin iadesi bakımından böyle bir yasak hal söz konusu değildi. İddianamenin CMK'nın 170. maddesindeki unsurları içermemesinin tespit edilmesi bir iade nedeni olarak düzenlenmişti. CMK'nın 170. maddesinin 3. fıkrasının (h) bendinde yüklen suç⁶⁹ ve uygulanması gereken kanun maddeleri sayıldığından suçun hukuki niteliğine ilişkin değerlendirme bir iade sebebi olarak gösterilebilir şeklinde çıkarımda bulunulabilirdi. Kanımızca bu değişiklikle, suçun hukuki nitelendirmesinde hata olduğu gerekçesine dayalı hemen hemen her iddianamenin iadesi kararında, mahkemenin ihsası reyde bulunduğu yönünde yapılabilecek haklı eleştiriler ve buna ek olarak yöneltilecek taleplerden korunulması sağlanmıştır. Kaldı ki, zaten mahkeme savcının fiilin konusundaki nitelendirmesiyle bağlı değildir.

Ancak yine de savcının iddianameyi hazırlarken suçun hukuki nitelendirmesinde son derece dikkatli davranması gerektiği açıktır. Çün-

⁶⁹ İşlendiği iddia olunan suçun öğelerinin iddianamede tek tek gösterilmemesinin iddianamenin iadesini gerektiren bir hal olarak değerlendirilemeyeceği, aksinin kabulünün suçun hukuki nitelendirmesinin yanlış yapılması sebebiyle iddianamenin iade edilemeyeceği kuralıyla çelişeceğine ilişkin Yargıtay İkinci Ceza Dairesi'nin 14.06.2006 tarihli E.2006/4097, K.2006/12064 nolu kararı için bkz. <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.01.2007)

kü bariz bir yanlış değerlendirme, kişinin lekelenmeme hakkını ihlal ederek hiçbir ilgisi olmamasına rağmen toplum nazarında çok ağır bir suçtan dolayı sanık sandalyesine oturmasına sebebiyet verebilir ya da sanığın savunmasını ciddiye almamasına neden olabilir. Bu tür ciddi hataların, sanığın iddianameyi tebellüğ ettiği anda isnat edilen suçu, bu bağlamda neye karşı savunma yapacağını öğrenmesini hedefleyen iddianamenin iadesi kurumunun ruhu ile bağdaşmaz.

3. İddianamenin, İadeye İlişkin İlk Kararda Belirtilmeyen Sebeplerle İkinci Kez İade Edilmesi

5353 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle getirilen bu yasak; iddianamenin mahkemece dikkatli şekilde incelenerek, iadeye ve gerekçelerine karar verilmesini sağlamak suretiyle, defalarca farklı nedenlerle aynı iddianamenin iadesinin, buna dayalı olarak makul sürede yargılama sınırını aşan olayların önünde geçmek amacını taşımaktadır.

Son derece yerinde olan bu düzenleme ile aynı iddianamenin her durumda sadece bir kez iade edilmesi sonucunu doğuran bir durum da oluşmamaktadır. Çünkü savcının iddianameyi, bir önceki iade kararında belirtilen eksikleri ve hataları ortadan kaldırmaksızın yeniden mahkemeye sunması halinde iddianame tekrar iade edilebilecektir.⁷⁰

Öte yandan, mahkemece iade edilen iddianamenin, savcılık tarafından iade kararının gerekçesinde belirtilen hususlar dışında yeniden başka unsurları içerecek şekilde düzenlenmesi ya da değiştirilmesi mümkündür. Ancak bu durumda mahkemeye sunulan yeni iddianamenin iadesinin mümkün olduğu kabul edilmelidir.⁷¹ Çünkü bu durumda aynı iddianamenin varlığından söz edilemez.

⁷⁰ Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, s.118; Soyaslan, Doğan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara 2007, s. 357.

⁷¹ Örneğin iddianamenin iadesi gerekçesi olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmemesi olsun. Savcı olayda yeni fail ve fillerin bulunduğu tespit edildiğini veya failin işlediği başka suçların ortaya çıktığını ya da failin yeni suçlar işlediğini ve yahut yeni delillere ulaşıldığını ifade eden bir iddianameyi mahkemeye sunduğunda, bu iddianame yeni bir iddianame olarak değerlendirilmelidir.

4. İddianamenin, Kanunda Sınırlı Sayıda Sayılan Nedenler Dışında Bir Neden ile İade Edilmesi

İddianamenin iadesi nedenleri kanunda sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu nedenler konusunda mahkemenin takdir hakkı bulunmamaktadır.⁷² Kanunda sayılan nedenlerin dışında başka bir nedene dayalı olarak iddianamenin iade edilmesi mümkün değildir. Bir başka ifade ile kıyas yoluyla yeni iddianamenin iadesi nedenleri yaratılamaz. Bu gerekçeyle Yargıtay çeşitli kararlarında şu hususların iddianamenin iadesine neden olamayacağına karar vermiştir: Şüphelinin etkin pişmanlık halinin araştırılmaması, adli sicil kaydının, nüfus kayıtlarının iddianameye eklenmemesi,⁷³ müştekiye şüphelilerin gösterilerek canlı teşhis yaptırılmaması,⁷⁴ şüpheli hakkında çıkartılan yakalama emrinin makul bir süre beklenmemesi,⁷⁵ şüphelinin ifadesinin alınmaması,⁷⁶ tanıklarının ifadelerine başvurulması,⁷⁷ şüphelinin akıl hastası olup olmadığının akıl hastası ise ne zamandan beri akıl hastası olduğunun ve bu hastalığın davranışları üzerinde etkilerini saptayan sağlık raporunun aldırılmaması,⁷⁸ mağdurun adli tıp raporunun alınmaması.⁷⁹

C. İddianamenin İadesi Muhakemesinin Usulü ve İade Kararına İtiraz

İddianamenin iadesi kararı savcının hazırladığı iddianameyi mahkemeye sunmasından sonra gerçekleştirilen muhakemenin neticesin-

⁷² bkz., Y.1.CD., E. 2008/429, K. 2008/108, T. 21.1.2008, <http://www.kazanci.com.tr/>, (01.09.2008)

⁷³ bkz., Y.6.CD., E.2005/16219, K.2005/12658, T.27.12.2005, Y.10.CD., E.2006/8249, K.2007/1129, T.26.02.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (01.09.2008)

⁷⁴ bkz. Y.6.CD., E.2006/11165, K.2007/4297, T. 09.04.2007, www.kazanci.com.tr, (30.08.2008)

⁷⁵ bkz. Y.11.CD., E. 2007/1930, K. 2007/1529, T. 08.03.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

⁷⁶ bkz. Y.8.CD., E.2008/1054, K.2008/801, T.07.02.2008, Y.2.CD., E.2007/6622, K. 2007/7394, T. 23.5.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

⁷⁷ bkz. Y.2.CD., E.2007/7749, K.2007/15582, T.28.9.2007, www.mevbank.com, (28.03.2008)

⁷⁸ bkz. Y.2.CD., E. 2007/12915, K. 2007/11684, T. 20.9.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

⁷⁹ bkz. Y.8.CD., E. 2007/8868, K. 2007/6472, T. 1.10.2007, Y.5.CD., E. 2007/1215, K. 2007/1207, T.19.2.2007, <http://www.kazanci.com.tr/>, (30.08.2008)

de verilebilen bir karardır. Bu muhakeme aşamasında iddianamenin şüpheliye tebliğine olanak sağlayan bir düzenleme CMK'da bulunmamaktadır. Bu nedenle muhakeme diyalektik değildir. Mahkemenin önünde sadece soruşturma evrakı ve iddianame bulunduğundan şüphelinin muhakemedeki etkisi soruşturma evrakında yer alan beyanları ile sınırlıdır. Belirtmek gerekir ki bu durum adil yargılanma hakkının önemli bir unsuru olan silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.⁸⁰

Soruşturma evresi iddianamenin mahkeme tarafından incelendiği bu aşamada da devam ettiğinden savcının soruşturma evresine ilişkin görev, yetki ve sorumlulukları sürmektedir. Bu sebeple savcı örneğin tanık dinleyebileceği gibi gecikmesinde sakınca bulunan hallerde keşif yapabilecektir. Aynı nedenden dolayı mahkeme tarafından iddianamenin incelendiği aşamada soruşturma evresinin gizliliği ilkesine uygun davranılmalıdır.

Öte yandan savcının mahkemeye sunduğu iddianameyi mahkemece iddianamenin kabulü ya da iadesine ilişkin karar verilmeden ve on beş günlük inceleme süresi dolmadan önce geri almasının mümkün olup olmadığı kanunda düzenlenmemiştir. Öğretide ileri sürülen bir görüşe göre bu düzenleme boşluğu savcının iddianameyi geri çekmesine engel değildir.⁸¹

İddianamenin iadesi kararı ancak, savcılık makamınca kamu davası açılmasına yönelik olarak iddianamenin sunulduğu mahkeme tarafından verilebilir. Hakim tarafından bu kararın verilmesi mümkün değildir. Bu durum CMK'nın 174. maddenin birinci fıkrasında açıklikça ifade edilmiştir.

Burada tartışılması gereken bir diğer husus, mahkemenin, iddianameyi eksikliklerini gidererek ve yanlışlıklarını düzelterek kabul etme yoluna gidip gidemeyeceğidir. Öğretide ileri sürülen bizim de katıldığımız görüşe göre, mahkemenin iade sebebi teşkil edebilecek nitelikteki bir eksikliği ya da yanlışlığı gidermesi mümkün olmasa gerekir. Çünkü iddia faaliyetiyle yargılama faaliyetinin tek bir kişi de veya kurulda birleşmesi mümkün değildir. Aksi halde adil yargılanma

⁸⁰ Tanrınkulu, M. Sezgin, "Adil Yargılanma Hakkı ve İddianamenin Kabulü, İadesi, Tebliği", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 64, 2006, s. 109.

⁸¹ Özbek, s. 507.

ilkesi ihlal edilmiş olur.⁸²

Mahkemece verilen iddianamenin iadesi kararına karşı sadece savcının itirazda bulunma hakkı vardır. Bu talep itiraza ilişkin hükümler dahilinde değerlendirilir.

D. İddianamenin İadesinin Sonucu

CMK'da CMUK'tan farklı olarak, savcının iddianameyi mahkemeye sunması, kamu davasının açılmasına, bu suretle soruşturma evresinden kovuşturma evresine geçilmesine ve şüphelinin sanık sıfatını almasına yol açmamaktadır. Tüm bunlar için öncelikle mahkeme tarafından iddianamenin kabulü gerekmektedir. İddianamenin kabulü, kamu davasının açılması bakımından kurucu bir şart niteliğindedir.⁸³ Bu nedenle CMUK'un yürürlükte olduğu dönemden farklı olarak, savcının iddianameyi mahkemeye sunması ile kamu davasının açılmış olacağını söylemek, artık hatalı olacaktır.⁸⁴ İddianamenin kabulü, mahkemenin kanunda iddianamenin iadesi için öngörülen süre içinde bu yola başvurmaması veya sürenin dolmasından önce iddianamenin kabulüne karar vermesi ile gerçekleştiğinden, iddianamenin iadesinin en önemli sonucu, kamu davasının açılmasına, bir başka ifade ile kovuşturma evresine geçilmesine engel oluşudur.

SONUÇ

İddianamenin iadesi kurumuna duyulan ihtiyacın kaynağında; CMUK'un yürürlükte olduğu dönemde, soruşturma evresinin ceza muhakemesindeki önemli işlevlerine rağmen verimsiz geçirilmesi, bunun sonucu olarak toplanabilecek olan tüm deliller toplanmadan ya da yeterli şüpheye ulaşmadan kamu davasının açılması, iddianamede

⁸² Öztürk/Erdem, s. 641.

⁸³ Feyzioğlu, s. 31.

⁸⁴ Toroslu ve Feyzioğlu, CMK'ya göre Cumhuriyet savcısının sadece kamu davasının açılması için iddianameyi düzenlemek ve bunu madde ve yer yönünden yetkili mahkemeye vermekle görevlendirilmiş olduğunu saptayarak, kamu davasını açanın cumhuriyet savcısı değil, iddianameyi kabul eden yetkili mahkeme olduğunu ifade etmektedir. Yazarlar böyle bir düzenlemenin itham etme ve yargılama görevinin aynı kişide toplanmasından doğabilecek sakıncaları içinde barındırdığından kuşku olmadığını belirtmektedir. Bu görüş için bkz. Toroslu/ Feyzioğlu, s. 268.

yer alması zorunlu unsurlara yer verilmemesi veya içeriklerinde bariz yanlışlıklar yapılması şeklinde gelişen davranışlar vardır.

CMUK döneminde bu hataların etkilerini kovuşturma evresinde ve daha da önemlisi toplumda gözlemleyebilen birçok hukukçu, soruşturma evresinin işlevini her somut olay için ne ölçüde yerine getirdiğinin denetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu görüşler, hazırlanan Ceza Muhakemesi Kanunu tasarılarına da yansımış, çeşitli yeni kurumların oluşturulması çabalarına neden olmuştur. Nihayet bulunan çözüm, yani iddianamenin iadesi kurumu, CMK'nın yürürlüğe girmesi ile özünde olumlu bir yenilik olarak Türk yargılama hukukuna dahil olmuştur.

İddianamenin kabulü ile birlikte şüpheli, sanık halini alacaktır. Bir başka ifade ile iddianamenin iadesi muhakemesinin sonucu onun için belirleyicidir. Oysaki bu aşamada şüphelinin söz hakkı yoktur. Bu muhakemede sadece iddia ve yargılama makamı hareket yetkisine sahiptir. Bu nedenle kanımızca iddianamenin mahkemeye sunulmasından sonra şüpheliye söyleyeceklerini ve varsa delillerini bildirmesi için olanak tanınmayışı kurumun önemli bir eksikliğidir.

Belirtmek gerekir ki, bazı iade nedenlerinin de gelecek günlerde çok tartışılacağı kanımızca ortadadır. Örneğin iddianamenin suçun sübutuna mutlak etki edeceği muhakkak olan delil toplanmadan düzenlenmiş olması nedeniyle iade edildiği olaylarda sıklıkla mahkemenin ihsası reyde bulunduğu iddiasıyla karşılaşılacaktır. Bu düzenleme kanımızca Anayasamızın 36. maddesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine açık şekilde aykırıdır. İddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar ile mevcut delillerin ilişkilendirilmemesi ve mevcut olmasına rağmen iddianamenin sonuç kısmında şüphelinin lehine olan hususların ileri sürülmemesi şeklinde ifade edebileceğimiz iddianamenin iadesi sebepleri ise temelinde olumlu olmakla birlikte kanımızca sonuç getirebilir nitelikte değildir. Sadece bir temenninin yansımından ibarettir. Çünkü mahkeme iddianamenin iadesine ilişkin kararını verirken sadece iddianame ve soruşturma evrakı üzerinde inceleme yapabilecektir. Bu belgelerde sanığın lehine olan bir konudan ya da gerçekte olayla ilişkili olan bir delilden hiç söz edilmemesi halinde mahkeme iade sebebinin varlığını tespit dahi edemeyecektir.

İddianamenin iadesi kurumunun, ürünü olduğu ihtiyacı karşılayıp karşılamayacağını zaman gösterecektir. Bu bağlamda iade neden-

lerinin her birinin yorumlanıp, sınırlarının uygulayıcılar tarafından çizilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AYDIN, Murat, *Kamu Davasının Açılması ve İddianame*, Seçkin Yay., Ankara 2003.
- AYDIN, Murat, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, *Hukuki Perspektifler Dergisi*, S. 6, Mayıs-2006.
- CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yay, İstanbul 2003.
- CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yay., İstanbul 2005.
- CİHAN, Erol/YENİSEY, Feridun, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Yay., İstanbul 1997.
- FEYZİOĞLU, Metin, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, <http://www.law.ankara.edu.tr/yazicidostu.php?yad=1340>, (28.10.2005)
- FEYZİOĞLU, Metin, “Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre, İddianamenin Hazırlanmasına ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Y.1, S.1, Ekim 2006.
- GÜLTEKİN, Özkan, “İddianamenin İadesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, S.3, Kasım 2006.
- HACIOĞLU, B. Caner, “1999 Tarihli CMUK Tasarısı’nda Muhakemenin Yürüyüşüne İlişkin Düzenlenen Ara Soruşturma Devresi (Orta Aşama) Üzerine Bir İnceleme”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 1-4, Erzincan 2002.
- KESKİN, İbrahim, “İddianamenin İadesi”, *Adalet Dergisi*, Y.97, S.25, Mayıs 2006.
- KUNTER, Nurullah/YENİSEY, Feridun/NUHOĞLU, Ayşe, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Arıkan Yay., İstanbul 2006.
- ÖZAR, Süleyman, “İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler”, [http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Süleyman%20ÖZAR.htm](http://www.yayin.adalet.gov.tr/28_sayi%20icerik/Suleyman%20OZAR.htm), (30.09.2008)
- ÖZBEK, Veli Özer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yay., Ankara 2006.
- ÖZKORUL, İsmet, “Ceza Muhakemesi Kanunu”, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/173doc, (28.10.2005)
- ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan / ÖZBEK, Veli Özer, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yay., Ankara 2004.
- ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan, *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yay., Ankara 2006.

- SOYASLAN, Doğan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Yetkin Yay., Ankara 2007.
- ŞAHİN, Cumhur, *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*, Seçkin Yay., Ankara 2007.
- ŞAHİN, Cumhur, *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, Seçkin Yay., Ankara 2005.
- YILMAZ, Ejder, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yay., Ankara 1996.
- TANRIKULU, M. Sezgin, “Adil Yargılanma Hakkı ve İddianamenin Kabulü, İadesi, Tebliği”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 64, 2006.
- TOROSLU, Nevzat/ FEYZİOĞLU, Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yay., Ankara 2006.
- TOSUN, Öztekin, *Türk Ceza Muhakemesi Dersleri C. II Muhakemenin Yürüyüşü*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul 1976.
- YENİDÜNYA, A. Caner, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, S. 60, Şubat 2007, <http://www.e-akademi.org/makaleler/acyenidunya-1.htm>, (20.08.2008)
- YENİSEY, Feridun, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Duruşma ve Kanunyolları*, Beta Yay., İstanbul 1990.
- YURTCAN, Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2005.
- YÜCEL, Mustafa Tören, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (YCMK) Karşısında Ceza Adaleti Sisteminin -de facto- Görünümü ve Sosyolojik Çıkmazlar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y.18, S.57, Mart-Nisan 2005.
- Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Raporu <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/163doc>, (28.10.2005)
- Adalet Komisyonu Raporu için, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1255m.htm>, (10.01.2007)
- Ceza Muhakemesi Kanunun Tasarısı Madde Gerekçeleri, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekcedoc, (28.10.2005).
- Kilis Milletvekili Hasan Kara ve İki Millet Vekilinin Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun Teklifi ve Adalet Komisyonu Raporu, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss903m.htm>, (29.10.2005)